

7. Nikula, N. V. (2015). *Rol metodychnoi kultury u zabezpechenni yakosti profesiinoi diialnosti vchytelia*. [The role of methodical culture in providing the qualitative teacher professional active]. Moscow.

8. Prima, R. M. (2014). *Innovatsiina metodychna kultura maibutnoho pedahoha yak priorytetna skladova chastyna yoho profesiinoi kompetentnosti*. [Innovative methodical culture of the future teachers as a priority component of their professional competence]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОВАЛЬ Анастасія Станіславівна – аспірант кафедри теорії та методики музичного

мистецтва Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: методика викладання музичного мистецтва, культура вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOVAL Anastasiia Stanislavivna – is a Ph.D. student of the Department of Theory and Music Art Methodology of Borys Hrynchenko Kyiv University, Institute of Arts.

Circle of scientific interests: Musical Art Teaching Methodology, Culture of the Music Teacher.

УДК: 37:786.2:7.077

КУДРИЦЬКИЙ Дмитро Юрійович – аспірант кафедри фортепіанного виконавства і художньої культури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
e-mail: pianoandchess@gmail.com.

**ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ФОРТЕПІАННОЇ НОТНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
ДЛЯ ДОРОСЛИХ АМАТОРІВ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Проблема підбору нотного аматорського матеріалу була і залишається актуальною для педагогів, які змушені маневрувати поміж бажаннями та реальними можливостями учнів. Викладач часто змушений йти на компроміси з власними смаками, погоджуючи вибір тої чи іншої композиції, адже попереду можлива довга робота над твором. З одного боку, складність, художній рівень п'єси, з іншого – можливості учня і витримка педагога – скеровують останнього на ефективні алгоритми пошуку. Зрештою в роботі з дорослими аматорами бажано добирати твори, які розвивають. Повинні чергуватися легкі, складні, відмінні за стилем і загалом невеликі за обсягом п'єси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підбору творів регулярно виникає в науковому середовищі. Зокрема, українські вчені в конотації репертуару за останні роки торкалися проблеми аматорства. З. С. Жмуркевич дослідила фортепіанне аматорське мистецтво Галичини XIX століття, вивчаючи нотні колекції Львова вказаного періоду [2]. Про музикування на Галичині також пише Т. О. Молчанова, зазначаючи наступне: «аматорське музикування було досить багатим на форми і види, розвивалося через домашнє, приватне навчання, і педагогами були доволі освічені, часом видатні музиканти» [4, с. 20]. Історичне дослідження салонної музики XIX століття дозволило мистецтвознавцю О. В. Андріянович

відзначити суттєву роль аматорства, яке охоплювало різні верстви населення, в тому числі й кріпацтво царської Росії [1]. Науковець Т. В. Мартинюк у своїй дисертації пише про взаємодію професійних музикантів і аматорів у Приазов'ї XIX–XX століть, які нерідко виступали на одній сцені. На думку вченого, «аматорство створює умови для майбутньої музичної професіоналізації регіону» [3, с. 36].

Можна відмітити, що аматорське мистецтво було дуже розповсюдженим явищем з середини XIX та на початку XX століть, проте кількість музикантів-непрофесіоналів і сьогодні постійно зростає. В Україні це, перш за все, ті, хто вчився у дитячих музичних школах та студіях. Переважна більшість з них не продовжила навчання, а частина зберегла в собі творче начало, закладене в дитинстві. Також на вітчизняне суспільство впливає культура розвинених країн, де інтерес до навчання гри на фортепіано часто виникає саме у зрілому віці, тож число учнів, що починають дорослими, в Україні дедалі більше. Зокрема, ми можемо простежити певні закономірності у праці британського автора Алана Расбріджера «*Зіграй це знову: Захоплення долає неможливе*», де описуються мотиви дорослої людини до початку занять на фортепіано.

Перш ніж використовувати у навчанні нотний матеріал та пропонувати репертуар, викладач повинен з'ясувати в учня рівень володіння нотною грамотою. Серед професійних музикантів інколи зустрічаються ті, хто не вміє користуватися нотами, однак це

скоріше виключення з правила, тоді як для дорослих аматорів невміння працювати з нотами є доволі розповсюдженим явищем. Певною мірою це стало наслідком впливу сучасних технологій, які дозволяють без зайвих зусиль записувати відео різноманітного методичного спрямування: композиції; їхні фрагменти; інструктивні відео, характерною рисою яких є орієнтація на клавіатуру. Частина аматорів без особливого успіху намагається проводити нотацію у вигляді послідовності записаних від руки фрагментів клавіатури, дехто пише назви нот буквами. Разом з тим, починаючи з певного рівня оволодіння грою, аматори активно використовують традиційну нотну грамоту для вивчення творів. Тож і раніше, і тепер нотний матеріал є важливою складовою музичного навчання аматора, з тією відмінністю, що раніше у музиканта були тільки ноти і власна пам'ять.

Мета статті – за допомогою короткого огляду нотних видань, починаючи з середини XIX століття до сьогодення, відшукати певні спільні риси та закономірності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одразу зазначимо, що сольний фортепіанний репертуар для аматорів на початку означеного періоду складався головним чином з простих за змістом і задумом авторських творів або адаптованих транскрипцій всесвітньо популярних пісень. Переважали танцювальні жанри: вальси, марші, польки тощо.

Аматори середини XIX та початку XX століть мали «своїх» видавників та композиторів. Берлінський журнал «Die Woche» оголосив конкурс і серед 4222 творів визначив переможця – польського автора Зігфріда Ельснера (Siegfried Elsner) з композицією «Моя зірка» (Mein Stern). Європейські видавці з блискавичною швидкістю передруковували «зірковий» вальс у вигляді самостійної брошури, в газетах, журналах, не забуваючи про епітети «надзвичайний успіх», «преміюваний вальс», хоча за музичним змістом «Моя зірка» – нескладна салонна п'єса в ля мінорі невибагливого стибу. У творчому доробку композитора-переможця є принаймні одна оперета, проте за понад сто років ім'я З. Ельснера безнадійно забуто.

Український композитор Василь Присовський (1861–1917 рр., псевдонім А. Овенберг) написав понад 200 творів для аматорів. Його композиції навряд чи в наш час можна почути на сцені. Автор сьогодні відомий вітчизняним дослідникам і музикантам завдяки постійним публікаціям у видавництві Леона Ідзіковського, що вироблялися на нотодрукарні Івана Чоколова. Були й інші українські композитори, які писали для аматорів, наприклад, Михайло Завадський

та Михайло Харито. Можна згадати про закордонних авторів з Франції (Октав Креймю), Німеччини (Густав Ланге), Ірландії (Шарль Анкліф), Англії (Ерік Коатс, Рональд Біндж) та багатьох інших.

Високий попит на аматорську музику спонукав до роботи не лише композиторів відповідного дилетантського рівня, а й цілком серйозних митців. Проте навіть якщо твір написано для професійного навчання, то його призначення могли скоригувати, а точніше, універсалізувати. На початку XX століття відомі *вправи Шарля Анона* запозвятий видавник презентував аматорам як «р'ятівне коло», що здатне зкономити купу часу, дозволивши грати на рівні з професіоналами.

З розповсюдженням звукозапису, радіо, телебачення та інших технологій жанрова палітра істотно збагатилася: з'явилася музика з кінофільмів, інші популярні танці, джазова музика, нові естрадні напрями. Вже за радянської доби, для аматорів виходили окремі серії музикування. Так, наприклад, виходили добірки, назви яких починалися зі слів «Популярні твори...», «Музика відпочинку...», «Пісні наших днів» або тематичні серії з музикою кіно, про війну тощо. Мелодії виглядали актуальними, впізнаваними, приваблював помірний рівень складності аранжувань, а в обробках вільного викладу – розширення та осучаснення стилістичних рамок.

Сьогодні вітчизняні нотодрукарі також видають аматорські серії, і одночасно запозичують вищезгаданий дореволюційний «універсалізм». Наприклад, збірка «Старий рояль» українського видавництва «Мелосвіт» містить італійську народну пісню «Санта Лючія», регтайм С. Джопліна та п'єсу «Андреа» М. Шміца. У російському Новосибірську понад 15 років працює нотне видавництво «Окарина», де регулярно друкується література для аматорського музикування: серійні і разові видання. Так, у збірці «У вільний час» серед близько п'ятидесяти коротких творів міститься багато легких обробок для фортепіано. Упорядники прагнули охопити якнайширшу аудиторію аматорів. У Сполучених Штатах Америки з 1922 року працює масштабне видавництво для музикантів «Alfred Music», яке сьогодні пропонує десятки посібників, збірок та іншої літератури для дорослих аматорів. У інших розвинених країнах розповсюджені авторські методики по роботі з дорослими. Зокрема, у США відомі такі педагоги: Джон Томпсон, Бренда Діллон, Фред Керн, Синтія Пейс, Ненсі і Рендал Фабер та інші. У Франції – Тьєрі Массон та Анрі Нафільян, у Швейцарії – Грег Відмер та багато інших.

Значного впливу на аматорський нотний фонд набули спеціалізовані інтернет-архіви,

якими користуються музиканти будь-якого рівня з різних куточків світу. Серед них українські сховища «ukrnotes», «nlib», закордонні «8notes», «musicnotes», «zomanot», «Нотний архів Бориса Тараканова» та багато інших. Щоправда, музиканту-непрофесіоналу самостійно буває важко розшукати омріяну композицію, якісно написану, зверстану та адаптовану відповідно до рівня підготовки, адже упорядники архівів кожен на свій розсуд систематизують твори. Так, популярна п'єса «Шербурзькі парасольки» композитора Мішеля Леграна може бути розташована у різних розділах різних архівів та озаглавлена різними мовами. Численність архівів з неоднаковою упорядкованістю вмісту легко заплутає недосвідченого користувача. Якщо зупинитися лише на українській мові, то в пошуках згаданого твору правильними розділами можуть виявитися: «Аматори», «Мішель Легран», «Музика з кіно», «Початківці», «Транскрипції», «Нескладні аранжування» тощо. Варіанти обробок цієї композиції в межах окремого сховища можуть перебувати у різних категоріях одночасно. В результаті хибних пошукових алгоритмів дорослий учень може прийти до викладача зі стосом роздрукованих нот з інтернету, але жоден з варіантів для цього учня не підійде: примітивне, невдале, складне аранжування тощо. Тому однією з важливих якостей педагога-андрагога є вміння користуватися архівами, підбирати актуальні, але в той же час доступні за рівнем підготовки учня аранжування чи п'єси.

Нотні інтернет-архіви – не останнє репертуарне джерело. Прагнення аматорів відтворити музику улюблених сучасних композиторів не завжди задовольняється наявністю нот для сольного фортепіано або адаптованих аранжувань для початківців. Ефективним та унікальним способом забезпечення дорослих учнів нотами є вміння педагога «знімати» музику на слух, тобто розшифровувати аудіо- та відеозаписи на нотеносець. Інколи можна обходитися і без нот, розраховуючи на пам'ять, але такий спосіб має брак точності та надійності. Окрім навичок нотації звичайним олівцем, для запису нот, адаптації, транспонування, збагачення фактури — актуальним сьогодні є вміння користуватися принаймні одним із нотних редакторів, таких як Sibelius, Finale, LilyPond, NoteEdit, MuseScore, OneTouch Composer та інших. Ці програми дозволяють викладачеві самостійно готувати нотний матеріал до звичайного роздрукування на принтері або навіть до типографічного друку. Маючи якісні ексклюзивні ноти, педагог може поділитися ними з учнями та колегами у зручному форматі pdf.

Серед непрофесіоналів поширеним є

попит на твори композиторів, яких відносять до стилів мінімалізму, нью-ейдж, ембієнт, легкої музики, неокласици XXI століття тощо, а саме: Ян Тірсен, Оскар Шустер, Поль де Сенневіль, Їрума, Майкл Найман, Людовіко Ейнауді, Фабріціо Патерліні, українець Єгор Грушин та багато інших. За художньо-змістовним наповненням творів митці-сучасники не перевершують своїх давніх попередників: вони схожі за аудиторією, простотою творів та доступністю їхнього виконання. Саме тому факт цілковитого забуття Присовського, Ельснера та інших творців легкої музики криє в собі великий ресурс відродження. Дореволюційний аматорський репертуар сьогодні є актуальним. Асоціюючись із німим кіно, легка музика викликає надзвичайне відчуття милування у сучасного слухача. Видавці та педагоги здатні вдихнути нове життя цим творам, і може через 5–10 років мистецькі кола оцінять їх повновому.

Легка музика, на відміну від академічної, не висуває жорстких вимог до слухання, виконання, спостереження. Відеозаписи вірцевого аматорського виконання часто містять не концертний рояль «Безендорфер», а напіврозібране погано налаштоване піаніно невідомої марки або електропіаніно, що звучить змішаним тембром фортепіано з «домішками» вібрафону. Навмисно погіршений, зостарений, припорошений інструмент може виявитися доречнішим за філармонічний у відмінному стані. Естетика неакадемічної музики звертається до зовнішніх елементів інтер'єру, прагнучи максимального порозуміння зі слухачем-поціновувачем. Ми можемо побачити не найкращі піаністичні рішення, невисокий професійний рівень, довгі червоні нігті піаністки або декілька громіздких перстнів на руках піанста. З іншого боку, академічна невимогливість руйнує стіну недосяжності, що існує, скажімо, між Мартою Аргеріх та дорослим учнем – випускником дитячої музичної школи 15 років тому.

Аматорська музика, завдячуючи своїй загальнодоступності, існує як окремий напрямок музичного мистецтва, який дозволяє звичайним людям проявляти себе творчо. Відомий британський митець та артист інсталяцій Люк Джерам у 2011 році розпочав рух вуличного фортепіано «Зіграй на мені, я твоє» (Play Me, I'm Yours). Задум автора полягав у наступному: в публічному місці стоїть інструмент, на якому написано звернення до охочих зіграти. Проект набув широкого розповсюдження у світі та розвивався самостійно, вже без участі автора. Зокрема, в Києві під час революційних подій 2013–2014 років кілька інструментів стояли просто неба. За них сідали музиканти різного рівня та грали різну музику, але найбільш

популярними були твори згаданого «мінімалістичного» спрямування. Так, піаніст може грати неспинно протягом кількох годин, називаючи своє виконання імпровізацією або власними композиціями. В очікуванні своєї черги ввічливий лауреат міжнародних конкурсів може навіть не дочекатися паузи у грі, щоб попросити зіграти пару віртуозних п'єс. У столиці України і сьогодні є кілька вуличних фортепіано, де дорослі аматори можуть творчо себе проявити.

Завдяки грамотним діям з підбору репертуару, викладач може не лише підготувати дорослого учня до вуличної гри просто неба, а й вивести останнього на вершину аматорської сцени. У світі існує доволі багато конкурсів та фестивалів для дорослих аматорів, які проводяться окремо або в якості додаткового розряду до основних змагань. Організатори демонструють шанобливе ставлення до аматорів-лауреатів, проводячи фінальні відбори та показові виступи на престижних сценах (наприклад, Карнегі-Хол, США) та з високопрофесійними оркестрами (наприклад, Державний академічний естрадно-симфонічний оркестр, Україна), долучаючи засоби масової інформації загальнонаціонального рівня, надаючи змогу виступати на ролях найкращих виробників та матеріально заохочуючи лауреатів. Провідною країною в організації фортепіанних аматорських конкурсів є Сполучені Штати Америки, де особливої уваги заслуговує паралельне аматорське змагання в рамках всесвітньо відомого конкурсу ім. В. Клайберна у Форт-Ворті, шт. Техас. Окрім цього, у США проводяться аматорські змагання у Г'юстоні, шт. Техас; Чикаго, шт. Іллінойс; Кінгстоні, шт. Род Айленд; Сіетлі, шт. Вашингтон, Нью Йорку, шт. Нью Йорк, хоча подібні заходи проходять в багатьох інших країнах, зокрема, у Великій Британії (Манчестер), Франції (Париж). У столиці України з 2013 року проводиться аматорський конкурс-фестиваль «Каштановий рояль».

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Підбиваючи підсумки сказаного, зазначимо, що композиції для дорослих аматорів другої половини XIX та початку XX століть є актуальними сьогодні та мають чималий потенціал відродження. В руках педагога є такі джерела підбору нотного репертуару: дореволюційні салонні твори, збірки радянського та пострадянського періодів. Окрім магазинів, бібліотек, викладач повинен вміти користуватися нотними інтернет-сховищами. Не менш важливою є навичка розшифровувати на слух вибрані композиції та вміння їх записувати у нотному редакторі, створюючи таким чином ноти, яких раніше не існувало.

Спробуємо також окреслити ознаки, що

вказують на аматорство нотної добірки:

- строкатість стилістики наявних творів;
- непослідовність за рівнем складності;
- насиченість невеликими і популярними творами;
- зазивна палітурка або м'яка обкладинка;
- вживання слів, що спрощують вибір, у назві та анонсі нотної збірки.

Натомість на професійне спрямування нотних збірок вказує відсутність ознак, зазначених вище. Твори з аматорських збірок можуть зустрітися у репертуарі учнів ДМШ, але більше підходять для домашнього музикування, ніж до традиційного академічного виступу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андриянова О. В. Салонність як основа музичного життя Росії та України XIX століття: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства: 17.00.03 / Одеська державна музична академія ім. А. В. Нежданової. – Одеса, 2007. – 16 с.
2. Жмуркевич З. С. Галицький музичний бідермасер (на матеріалі фортепіанних творів з нотних колекцій Львова XIX ст.): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства: 17.00.03 / Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка. – Львів, 2007. – 19 с.
3. Мартинюк Т. В. Історико-теоретичні аспекти взаємовідношень географічного і соціокультурного чинників у явищі регіональної музичної культури (на прикладі північного Приазов'я XIX–XX століть): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства: 17.00.01 / Національна Музична Академія України ім. П. І. Чайковського. – Київ, 2004. – 42 с.
4. Молчанова Т. О. Мистецтво піаніста-концертмейстера: історичний і методологічний дискурс-аналіз: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства: 17.00.03 / Національна Музична Академія України ім. П. І. Чайковського. – Київ, 2016 – 36 с.

REFERENCES

1. Andriyanova, O. V. (2007). *Salon music as basis of musical life of Russia and Ukraine XIX st. [Salonist' yak osnova muzychnoho zhyttya Rosiyi ta Ukrainy XIX stolittya.]* [Extended abstract of candidate's thesis]. The Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music.
2. Zhmurkevych, Z. S. (2007). *Halychyna musical Biedermeier (on materials of a piano pieces of Lviv music sheets of XIX st.). [Halyts'kyu muzychnyy bidermayer (na materialy fortepiannykh tvoriv z notnykh kolektsiy L'vova XIX st.).]* [Extended abstract of candidate's thesis]. Lviv National Music Academy n.a. Mykola Lysenko.
3. Martynyuk, T. V. (2004). *Istoryko-teoretychni aspekty vzayemovidnoshen' heohrafichnoho i sotsiokul'turnoho chynnykiv u yavyshechi regional'noyi muzychnoyi kul'tury (na prykladi pivnichnoho Pryazov'ya XIX – XX stolit').* [Historical and theoretical aspects of a choreographical and sociocultural factors' relations on a occurrence of a regional music culture (on example of North Azov region XIX–XX st.)]. Odessa.

Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine.

4. Molchanova, T. O. (2016). *Mystetstvo pianista-kontsertmeystera: istorychnyy i metodolohichnyy dyskurs-analiz*. [The art of piano concertmaster: historical and methodological discourse-analysis]. Odessa. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КУДРИЦЬКИЙ Дмитро Юрійович – аспірант кафедри фортепіанного виконавства і художньої культури Національного педагогічного

університету імені М. П. Драгоманова.

Наукові інтереси: теорія та методика навчання гри на фортепіано дорослих аматорів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KUDRYTSKYI Dmytro Yuriyovych – post graduate of the department of piano performance and art culture of National Pedagogical Dragomanov University.

Circle of scientific interests: theory and methods of the piano studying of adult amateurs.

УДК [37.016:786.2] (510)

ЛАНЬ СІНЬ ДЗЮНЬ – аспірантка кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
e-mail: mozgalov98@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ В КНР

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні умови освітньої модернізації потребують нових підходів до фортепіанного навчання майбутніх учителів музики. Сьогодні здійснюється політика планомірної підготовки китайських студентів у музично-педагогічних вузах України, тому особливо актуальною стає проблема забезпечення наступності фортепіанного навчання студентів з КНР.

Історія становлення фортепіанної педагогіки в КНР й Україні суто відмінні, методика та школа кожної з країн має свої особливості. Одночасно між країнами вже не одне десятиріччя ведеться активний культурний діалог, який сприятливо впливає на розвиток фортепіанної педагогіки двох країн. ХХ століття – час динамічного розвитку та становлення професійної фортепіанної школи в Китаї, яка почалася з активного впливу західної традиції, але не виключала збереження національної самобутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначаючи особливості фортепіанного навчання студентів з КНР в Україні, інтерес представляли праці китайських науковців, присвячені процесу становлення й розвитку фортепіанного мистецтва у Китаї (Бянг Менг, Вей Тінге, Ліан Маочунь, Цзюй Цихон, Ши Інчжао, Ван Юйхе, Хуан Чжулін, Хуан Пінь), теоретичним питанням становлення китайської фортепіанної педагогіки (Бянь Мен, Кеу Келі, Тженг Чен-Лі, Тун Даоцзинь, Сунь Мінчжу, Сюй Бо, Чжоу Гуанрен, Чжао Щаошен, Хоу Юе, Хуан Чжулін), особливостям фортепіанного навчання (Хоу Юе, Ін Шічжень,

Дань Чжаої, Лі Фейлань, Лі Інхя, Чен Чженвей, Шугуан) та методиці викладання музичних дисциплін в педагогічних вузах України з позицій полікультурної освіти (Ван Бін, Лю Цяньцян, Шугуан).

Мета статті – висвітлити особливості фортепіанного навчання молоді в КНР.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення особливостей фортепіанного навчання в Китаї вимагає звернення до історії розвитку музичного мистецтва в Китаї взагалі. Китай здавна називали країною «Лі Юе» – країною обрядів і музики. Музика і щастя в уявленнях китайців стали невіддільними: музика робить людину щасливою, а щастя надихає людину співати і грати музику. Для проникнення в суть китайської фортепіанної педагогіки необхідно осягнути суть найважливішою філософської категорії «Чі» в даосизмі, яка становить основу буття і є своєрідною енергетичною субстанцією. Хуан Чжулін вказує, що в китайській культурі надзвичайно важливим є «взаємодія «Чі» – життєвої енергії з «Юйнь» – душею музики. Ці категорії присутні в кожній живій істоті, а також в здобутках мистецтва. Тому, в фортепіанних творах є своє «Чі» та «Юйнь», які енергетично впливають на виконавця та слухача.

Матеріальним еквівалентом «Чі» є нотний текст, де композитор закладає енергетичний потенціал твору за допомогою вибору тональності, ритмічно організованих нотних знаків, вказівок темпу, характеру, змін агогіки, динаміки, артикуляції. Енергетична субстанція «Чі» втілюється у фортепіанних творах за допомогою багатьох засобів музичної